

IV. HAÇLI SEFERİNİN BALKANLARIN ETNİK YAPISINA ETKİLERİ

THE EFFECTS OF THE FOURTH CRUSADES ON THE ETHNICAL STRUCTURE OF THE BALKANS

Mehmet YILMAZ*

Özet

IV. Haçlı Seferi sırasında İstanbul'u ele geçiren Latinler, 57 yıl boyunca şehri işgal altında tutarlar. Bu sırada Trabzon, İznik ve Epir olmak üzere üçe bölünen Bizans yönetimi, Balkanlar üzerindeki hâkimiyetini tamamen kaybeder. 1204 yağması sırasında kan dökülerek kilise mallarının talan edilmesi, Bizans ile Latinler arasında kalıcı bir kırılmaya neden olur.

IV. Haçlı Seferi'nden sonra Venedik ve Cenova tarafından ekonomik vesayet altına alınan Bizans, parasızlık yüzünden bir daha donanma kuramadığı gibi, güçlü bir orduya da sahip olamaz. Bu durum Balkanlarda Bulgarlar, Sırp lar ve Boşnakların tamamen bağımsız hareket etmelerine neden olur. Epir'de yaşayan Arnavutlar uluslaşma sürecine girerler.

XIII. yüzyıl başlarında Balkanların güney kıyıları ile Akdeniz ve Ege'de birçok ada ve şehre yerleşen Venedik, Akdeniz'in en güçlü sömürgeci devletleri arasına katılır. Vaktiyle buralara yerleşen Slavlar, zamanla kuzeye doğru göç ederken, Rumların yoğunlaştıkları görülür.

Sefer sonrasında Bizans'ın elinde kalan topraklar, daha çok Rum nüfusun yaşadığı bölgelerdir. Bu nedenle Bizans, XIII. yüzyıldan sonra bir ulus devlet görünümünü kazanır. Yine İstanbul yağmasına karşı duyulan öfke, İstanbul ve Mistra'da toplanan aydınlar arasında ulusçuluk hareketine dönüşür.

Ekonomik ve askeri bakımdan Bizans'ın her geçen yüz yıl biraz daha çökmesine sebep olan IV. Haçlı Seferi, Osmanlıların Balkanlara geçişini kolaylaştırır. Yarım adaya Türklerin gelmesiyle, Balkanların etnik yapısı daha da çeşitlenir. Din değiştirmeye zorlanmayan bu etnik gruplar, Osmanlı yönetiminde âdeta uyuyan hücrelere dönüşerek varlıklarını XX. yüzyıla kadar sürdürürler.

Anahtar Kelimeler

IV Haçlı Seferi, Balkan, Bizans, Venedik, Latinler, Etnik yapı, İşgal, Yağma.

---

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü e-mail: m.yilmaz@selcuk.edu.tr

Abstract

The Latin army who captured İstanbul during the Crusade the Fourth occupied the city for 57 years. Meanwhile, the Byzantine sovereignty which had been divided into three regions such as Trabzon, İznik (Nicaea) and Epir completely lost its domination in Balkans. Blood is shed during the plunder in 1204 and the properties of the Church were pirated and this caused a permanent fraction between Byzantine and Latin people.

The Byzantine which was financially surrounded by Venice and Genoa after the Crusade the Fourth, can no longer afford to establish a new navy force and can no longer have a strong army. This occasion allows the Bulgars, Serbians and Bosnians completely act independently in Balkans. The people of Epir living in Epir constituted a nation.

At the beginning of the 13.th century, Venice which occupies the southern coasts of Balkans and numerous islands and cities in Aegean Sea and the Mediterranean turned into one of the strongest colonists of the Mediterranean. The Slavian people who had settled in the region once upon a time moved towards the north and they were substituted for the Greeks.

The land which remained under the control of Byzantine after the crusade is the regions where the Greek people live. For that reason, Byzantine turns into a nation state after the 13.th century. And, the fury against the plunder of İstanbul turns into a nationalist movement among the intellectual gathered in İstanbul and Mistra.

The Crusade Fourth which caused gradual collapse of Byzantine every century in terms of economy and military also facilitates the transition of Ottoman army to the Balkans. Upon the emerging of the Turks in the peninsula, the ethnical structure of the Balkans is also diversified. Those ethnical groups which easily converted in the new religion almost turn in to the sleeper cells under the Ottoman sovereignty and transfer their existence to the 20.th century.

Keywords

The Crusade Fourth, Balkan, Byzantine, Venice, Latins, Ethnical structure, occupy, plunder.

GİRİŞ

Osmanlı tarafından Rumeli adı verilen Balkanlar, Güneydoğu Avrupa'da üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada olup, tarih boyunca birçok isim almıştır. XIX. yüzyıl başlarında, Balkan Dağlarından esinlenen bir Alman coğrafyacı tarafından 'Balkan' adı verilmiştir. Engebeli ve fundalık bir arazi yapısına sahip olduğundan bu son adlandırma, yarımadanın yüzey şekilleriyle de mütenasip düşmüş ve yüzyıl sonlarında genel kabul görmüştür¹. Fiziki coğrafyayı dikkate alan bir anlayışa göre, Balkanların kuzey sınırlarını Tuna nehri ve bu nehrin bir kolu olan Sava ırmağı oluşturur. Daha çok beşeri coğrafyayı esas alan başka bir anlayışa göre de bu sınırlar, eski Yugoslavya ve Romanya'nın kuzeyinden geçer. Bunlardan birincisine göre yüzölçümü 505 bin km², ikincisine göre ise 788.685 km²'dir².

Neolitik çağlarda Balkanların etnik yapısı oldukça yalındır. Dalmaçya kıyılarından Epir'e doğru batısında Arnavutların ataları olan İllirler, doğuda Ege ile Tuna arasında Traklar ve yarımadanın güneyinde de ilk büyük Avrupa medeniyeti olarak kabul edilen Helenler yaşarlar. Daha sonra bu üç kavmin arasına Makedonlar katılır. Ancak Makedonların yarımadaya dışarıdan mı geldikleri, ya da bu üç kavmin karışımı mı oldukları tartışmalıdır³. Ayrıca Balkanların iç kesimlerinde bazı küçük kavimler ile çiftçilik yapan yerli halklar mevcuttur. Fakat Roma yönetimi sırasında asimile olmaya başlayan bu kabile ve halklardan hiçbiri, X. yüzyıla bile ulaşmadan Slav kavimleri arasında yok olurlar⁴.

M.Ö. III. yüzyıl sonlarında Dalmaçya kıyılarındaki adalara ayak basan Romalılar, M.S. II. yüzyıl başlarında Balkanların tamamını ele geçirerek, bu yeni topraklarda kendi yönetim sistemlerini kurarlar. Ancak Balkanlar dışındaki eyaletlerden çok fazla nüfus transfer etmezler. Güçlü bir medeniyete sahip olmayan Traklar ile İllirler zamanla asimile olurlar⁵. Mora ve çevresindeki Helen asilzadeleri de Bitinya, Kapodokya, Suriye ve Mısır taraflarına göç ederler⁶. Balkanlarda kalan yerli halklar her geçen yüzyıl biraz daha Romalılaşarak, başta dilleri olmak üzere Romalıların yaşam tarzlarını benimserler. Fakat M.S. 395 yılında Roma parçalanır. Bu parçalanma sırasında İlliria ve Panonnia eyaletleri Batı Roma'da kalırken, diğerlerini Doğu Roma alır (Harita I)⁷.

M.S. 395 yılındaki siyasi bölünmüşlük, giderek kültürel ayrılığa doğru evrilir⁸. Özellikle doğuda Latin kültürü yerini Grekçe ve Grek kültürüne bırakırken, devletin adı da zamanla Bizans İmparatorluğu'na dönüşür. Bu parçalanmışlık, 1054 yılında kilisenin bölünmesiyle doruk noktasına ulaşır. Bu tarihten itibaren iki taraf arasındaki rekabet, siyasi olmaktan çok dini bir karakter kazanır. Bizans topraklarında Hıristiyanlığın doğu yorumu olan Ortodoksluk hâkim olur⁹.

¹ Besim Darkot, "Balkan", *İslam Ansiklopedisi*, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979^s s.281.

² Ramazan Özey, "Balkanların Coğrafi Yapısı", *Balkanlar El Kitabı I*, Ed: Bilgehan A. Göktay-Osman Karatay, Akçağ Yay., Ankara 2013^s, s.25.

³ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi I (18. ve 19. Yüzyıllar)*, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s.4-7.

⁴ Noel Malcolm, *Bosna*, Çev. Aşkın Karadağlı, Om Yayınevi, İstanbul 1999, s.30-33.

⁵ Georges Castellani, *Balkanların Tarihi*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, s.19-20.

⁶ La Gorce, *Çağlar Boyu Yunanlılar*, Belge Yayınları, İstanbul 1986, s.168.

⁷ Jelavich, *Balkan Tarihi I*, s.9-12.

⁸ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015^s, s.15.

⁹ Jelavich, *Balkan Tarihi I*, s. 13; Castellani, *Balkanların Tarihi*, s.22.

VI. yüzyılda Avrupa Hunlarının Orta Avrupa'dan çekilmesinden sonra, Tuna'yı aşan Slav kavimleri Balkanlara doğru saldırmaya başlarlar. Yarımadanın iç kesimlerinde yaşayan İllirler, Traklar ve bölgede bulunan yerli halklar, çaresiz ya dağlık arazilere sığınır ya da güneyde sahile doğru çekilirler. İllirler ve Traklar tarafından Tuna'nın güneyinde boşaltılan topraklara, 580'lerden itibaren Slav kavimleri yerleşmeye başlarlar. Özellikle İmparator Phokas zamanında (602-610) Balkanların büsbütün sahipsiz kalması yüzünden, Yarımadanın iç kesimleri tamamıyla Slav kavimlerinin eline geçer¹⁰. Slavlardan sonra 680 yılına doğru Basarabya üzerinden Tuna deltasına inen Bulgarlar, Küçük Balkan Dağlarının kuzeyinden Dobruca'ya kadar olan Bizans topraklarını ele geçirirler. O bölgedeki Slavları da bünyelerine kattıklarından, ilk yüzyıl içinde Slavlaşırlar. Zamanla güçlenerek Bizans'ın varlığını tehdit etmeye başlarlar¹¹.

1018 yılında Bulgarları ezen II. Basileios, Slavların Balkanlara yerleşmelerinden beri ilk defa Tuna-Drava hattının güneyinde kalan Balkanlarda hakimiyet kurabilir (Harita I)¹². Fakat 1205 yılında İmparatorun ölümünden sonra, Bizans'ın Balkanlardaki hâkimiyeti tekrar zayıflar. Bu fırsattan yararlanan Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar Tuna'nın güneyine geçerek yağma amacıyla Balkanlara inerler¹³. Artık XII. yüzyıl sonlarında Mora ve Attik Yarımadaalarında bile birçok şehir sanki terk edilmiş bir görünüm kazanır. Bu şehirleri ziyaret edenler yıkık duvarlar, çökmüş çatılar ve تنها sokaklar ile karşılaşır¹⁴. Daha da kötüsü, zamanla Mora'nın güney ucuna kadar ulaşan Slav kavimleri, antik Yunanistan'ın her yerinde yerleşim yerleri kurarlar¹⁵.

Neolitik çağlarda oldukça yalın bir etnik yapıya sahip olan Balkanlar, XX. yüzyıla kadar geçen tarihi süreçte, etnik bakımdan "*Balkan Salatası*" benzetmesi yapılacak kadar girift bir mozaik dönüşmüştür. Hiç kuşkusuz bunda, geçmişten günümüze kadar Balkanlarda vuku bulan bazı önemli savaşlar ile bölgedeki ekonomik ve kültürel değişimler etkili olmuştur. Bilindiği gibi Balkan tarihi

¹⁰ Osman Karatay, "Avar Hakimiyeti ve Balkanların Slavlaşması", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s. 94-97; Osman Karatay, "Ortaçağ'da Karadağ Tarihi", *Balkanlar El Kitabı I*, s.144.

¹¹ Ayşe Kayapınar, "Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti", *Balkanlar El Kitabı I*, Balkanlar El Kitabı I, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.110 vd.

¹² Levent Kayapınar, "Bizans'ın Hâkimiyet Sağlama Dönemi: II. Basileos'tan IV. Haçlı Seferi'ne", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.217.

¹³ Muallâ Uydu Yücel, "Balkanlarda Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.190-211.

¹⁴ M.V. Levçenko, *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi*, Çev. Maide Selen, Özne Yayınları, İstanbul 1999, s.221.

¹⁵ Malcolm, *Bosna*, s.16.

açısından en önemli savaşlardan birisi de IV. Haçlı Seferidir. O halde, Balkanlar mozağinin oluşumunda IV. Haçlı Seferinin bir katkısı var mıdır? Bu çalışmamızda, bu ve benzeri sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır.

IV. Haçlı Seferi ve Bizans

1198 yılında Papa seçilen III. Innocentius, henüz 37 yaşında olmasına rağmen, bütün laik kralları kilisenin idaresi altında tutmak ister. Dini bakımdan olduğu kadar, siyaseten de Avrupa'nın en güçlü lideri olabilmek için yeni bir Haçlı Seferi düşünür¹⁶. Başarısız geçen III. Haçlı Seferi sırasında Kudüs'ün kurtarılamaması nedeniyle, Hıristiyan dünyası psikolojik olarak böyle bir sefere hazırdır¹⁷. O sırada Avrupa'da kendisine köstek olabilecek güçlü krallar da yoktur¹⁸. Papa'ya göre bu sefere krallar değil, aksine I. Haçlı Seferi'nde olduğu gibi asiller, din adamları ve halktan gönüllü olanlar katılmalıdır. Çünkü taçlı krallar tarafından yönetilen II. ve III. Haçlı Seferleri kralların şahsi çıkarları, ihtirasları ve entrikaları yüzünden hüsrarla sona ermiştir¹⁹.

Papa, asilleri ikna için birçok din adamı görevlendirir. Bunlardan hitabet gücünün yüksekliği ile tanınan Fouque de Neuilly, gezgin bir vaiz olup Fransa'yı dolaşmaya başlar²⁰. 1199 Kasım'ında Champagne kontunun malikânesinde şövalyeler arasında tertiplenen bir turnuvaya katılır. Bu turnuva sırasında bir konuşma yapan Neuilly, Champagne kontu Thibaut, Blois kontu Louis ve Flandra kontu Baudouin ile birçok asili ikna eder²¹. Bunu duyan marki Boniface de Montferrat idaresindeki kuzey İtalya asilleri de harekete geçerek diğerleri gibi törenle omuzlarına haç bağlarlar. Aralarında varılan sözleşmeye göre, Champagne kontu Thibaut'un başkomutanlığında yapılacak seferin ilk hedefi, o sırada Müslümanların yumuşak karnı olan Mısır'dır. Daha sonra sıra, kutsal şehir Kudüs'e gelecektir. Ancak asillerin deniz yoluyla Mısır'a kuvvet sevk edecek donanmaları yoktur. Daha hazırlık safhasındayken ilk önemli hatayı yaparak Venedik dükü Enrico Dandolo'ya başvururlar²². Kör ve oldukça ileri yaşta, fakat ruhen yaşından beklenmeyecek kadar dinç, bilge ve diplomat bir kişilik olan Dandolo bu teklifi heyecanla karşılar. Hatta yaşından ve bilge kişiliğinden aldığı

¹⁶ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997, s.167.

¹⁷ David Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-04: İhanete Uğrayan Bizans*, Çev. Gürkan Ergin, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s.7.

¹⁸ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.III, Çev. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, s.96-97.

¹⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.167-168.

²⁰ Ülken Sakarya, *Dördüncü Haçlı Seferi (1204)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul 2004, s.14.

²¹ IV. Haçlı Seferi'ne katılan soylular için bkz. Geoffroi de Villehardouin, Henri de Valenciennes, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, Çev. Ali Berkay, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.38-39.

²² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.169.

tecrübe ile Haçlıları, kendi çıkarları doğrultusunda kurnazca körükler²³. Varılan anlaşmaya göre Venedik, 85.000 Köln gümüş markı karşılığında²⁴ 4.500 şövalye ve bunların atları ile 9.000 seyis ve 20.000 piyadeden oluşacak olan haçlı ordusunu Mısır'a taşıyacak ve bunların dokuz ay boyunca yiyecek ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Ayrıca Venedik zapt edilen toprakların ve ganimetlerin yarısını almak şartıyla, Haçlı ordusuna 50 gemi ile 7.000 asker verecektir²⁵.

Daha seferin hazırlık safhasında başlayan bazı şanssızlıklar, hiçbir zaman Haçlıların peşini bırakmayacaktır. Nitekim bu sefer için başkomutan seçilen Thibaut, henüz 24 yaşlarında bir genç olmasına rağmen 1201 Mart'ında ansızın ölüverir²⁶. Yerine Boniface'ın başkomutan seçilmesiyle inisiyatif, Papa Innocentius'un elinden içten pazarlıklı ihtiyar Dandolo'ya geçer. Daha da kötüsü, beklenildiği kadar katılımcı sağlanamaz. Bu yüzden Venedik'e ödenmek üzere katılımcılardan toplanan para, 34.000 Mark eksik çıkar²⁷. Daha önceden Venedik ile Mısır arasında gizli bir kapitülasyon anlaşması bulunduğundan seferin Mısır'a değil, Bizans'a yapılması gerektiğini düşünen Dandolo'nun eline önemli bir fırsat geçer. Bu fırsatı kaçırmayan Dandolo, eksik kalan borcun ileriki tarihlere ötelenmesi karşılığında, Adriyatik kıyısında Macarların elinde bulunan Zadar'ın alınmasını teklif eder²⁸. Artık sefer hedefinden iyice sapmış ve savaş okları Müslümanların üzerinden Hıristiyanlara doğru çevrilmiştir²⁹.

Papa'nın aforoz tehditlerine rağmen³⁰ 1202 Kasım'ında Zadar'ı ele geçiren Haçlılar, halkının tamamı Katolik olan bu şehri yağmaladıktan sonra, mevsimin geçmekte olduğunu düşünerek kış burada geçirmeye karar verirler. Fakat edilen Haçlı yemini adına son şanssızlık da burada yaşanır. Çünkü bu sırada Haçlılar, bir kere daha ihtiyar Dandolo'nun tuzağına düşerler. Nitekim Dandolo'nun gizli eli tarafından Zadar'a getirttirilen devrik Bizans İmparatoru'nun oğlu Aleksios, çok cazip teklifler ile Haçlıların zihnini çeler. Bu teklife göre kendisini Bizans tahtına çıkartmaları karşılığında, devlet hazinesinden 200.000 gümüş Mark

²³ Emrullah Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora tezi), Isparta 2011, s.341.

²⁴ Bu rakam katılımın tam olacağı düşünülerek, at başına 4, adam başına 2 mark üzerinden hesaplanmıştır. Bkz. Villehardouin, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, s.41; Sefere katılan her asker bu rakam üzerinden kendi hissesine düşeni ödeyecektir. Kaleli, *Bizans ve Batılılar*, s.344.

²⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s.100; Villehardouin, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, s.41-42; Kaleli, *Bizans ve Batılılar*, s.343.

²⁶ Villehardouin, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, s.38, 44; Thibaut'un ölümü katılımcı sayısını düşürdüğü sanılmaktadır. Bkz. Kaleli, *Bizans ve Batılılar*, s.345-346.

²⁷ Kaleliye göre yeteri kadar paranın toplanılmamasının sebeplerinden birisi de, nakliye işi için Venedik'e gönderilen heyetin abartılı rakam bildirmesidir. Bkz. Kaleli, *Bizans ve Batılılar*, s.343.

²⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.169-171; Sakarya, *Dördüncü Haçlı Seferi*, s.34-35.

²⁹ Villehardouin, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, s.13.

³⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s.102.

ödenecek, Filistin için önemli miktarda kuvvet gönderilecek ve daha da önemlisi iki kilisenin birleştirilmesine çalışılacaktır. Kontlardan bazıları bu teklife karşı çıkarlarsa da, ihtiyar Dandolo ve Boniface tarafından ikna edilirler³¹. Mısır'a daha sonra gidilmek şartıyla, İstanbul'a dümen kıran Haçlı donanması, Balkanların güney kıyılarındaki birçok şehir ve adayı ele geçirdikten sonra 24 Haziran 1203'te İstanbul önlerine ulaşır (Harita II)³².

Harita II: IV. Haçlı Seferi sırasında Balkanlar

İstanbul'u abluka altına aldıktan sonra Mısır işini çoktan unutan Haçlılar, surların önünde Bizans ile aylarca pazarlık yaparlar. Prens Aleksios tarafından Zadar'da verilen sözlerin yerine getirilememesi üzerine başkente saldırırlar. 13 Nisan 1204 tarihinde başlayan yağma, bütün acımasızlığı ile üç gün sürer. Saraylar, kiliseler ve kütüphaneler talan edilirken, şehirde birçok semt ateşe verilir. Binlerce yaşlı, kadın ve çocuk sokaklarda can çekişir. Girilmedik hane bırakılmayıp, kadınlara tecavüz edilir. Bu tecavüzlerden

³¹ Levçenko, *Bizans Tarihi*, s.225.

³² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.172-73.

manastırlardaki rahibeler bile kurtulamaz³³. Bir yolunu bulan hanedan üyeleri ele geçirdikleri hazine ile başkent dışına kaçarlar³⁴. İstanbul'u terk eden sivil halkın kimisi Anadolu'ya, kimisi de Atina veya Mora'ya göç eder³⁵. Ablukadan önce 200 bini geçtiği söylenen şehir nüfusu oldukça küçülür³⁶. Dokuz yüz yıldır Hıristiyan dünyasının kalbi olan İstanbul, bu yağma sonunda bütün ihtişamını, zenginliğini, sanat eserlerini ve her şeyini bir daha yerine getirilemeyecek şekilde kaybeder³⁷. En kötüsü de Avrupa'nın merkez pazar işlevi İstanbul'dan İtalya'ya kayar³⁸.

Harita III: IV. Haçlı Seferi'nden Sonra Bizans Topraklarının Parçalanması

³³ Radi Dikici, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013⁷, s.402; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s.109; Kaleli, *Bizans ve Batılılar*, s.371.

³⁴ Dikici, *Bizans İmparatorluğu*, s.399.

³⁵ Donald M. Nikola, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, Çev. Bilge Umar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.10.

³⁶ Alain Ducellier, Michel Balard, *Konstantinopolis (1054-1261)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.23-33, 36.

³⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.177.

³⁸ Levçenko, *Bizans Tarihi*, s.241.

İstanbul'un düşmesinden sonra, Dandolo ile Latinler arasında daha Venedik'te iken yapılan sözleşmeye göre, sefer sırasında elde edilen topraklar önce dört eşit parçaya ayrılır. Bu parçalardan ilk iki hisseyi Venedikliler alırken, üçüncüsü yeni kurulacak olan Latin İmparatorluğu'na düşer. Sonuncu hisse ise tımar olarak şövalyelere taksim edilir. Başka bir ifadeyle, parçalanan Bizans topraklarından Raguza ve Draç'tan sonra, Peloponnes Yarımadası'nın güneyinde Koron, Modon ve Navarin limanları³⁹ ile İon Adaları ve Ege'deki birçok önemli adayı alan Venedik, Balkanların güney kıyılarında oldukça sağlam bir konum elde eder. Trakya ve Marmara bölgesini alan Latin İmparatorluğu ise, Bizans'ın merkezine yerleşerek, İmparatorluk misyonunu üzerine almaya çalışır. Dördüncü hisse olarak şövalyelere verilen topraklarda ise Selanik Latin Krallığı, Atina Dükalığı ve Achaia Prensiği kurulur⁴⁰. Ayrıca Eğriboz adasının güney doğusundaki Kiklad adalarında, Venedikli Sanudo ailesi tarafından Naxos Dükalığı teşkil edilir⁴¹.

Öte yandan bu durumu kabul etmeyerek İstanbul dışına kaçan hanedan üyelerinden bazıları, gittikleri yerlerde bağımsızlıklarını ilan ederler. Bunlardan Mikhail Komnenos Dukas "*Epir Destpotluğu*", David Komnenos "*Trabzon Rum İmparatorluğu*" ve Teodor Laskaris tarafından da "*İznik Rum İmparatorluğu*" kurulur. Bu devletlerden Trabzon uzun süre kendi kabuklarına çekilirken, Epir Destpotluğu ile İznik Rum İmparatorluğu Bizans topraklarından Latinleri uzaklaştırarak İmparatorluğu yeniden canlandırmak için kendi aralarında rekabete tutuşurlar. Nihayet 1261 yılında İstanbul'u ele geçiren İznik, Bizans İmparatorluğu'nu tekrar ihya etmeyi başarır (Harita III)⁴².

IV. Haçlı Seferinin Balkanların Etnik Yapısına Etkileri

IV. Haçlı Seferi ile tarihinin en önemli kırılma noktalarından birisini yaşayan Bizans'ta, feodal parçalanma hızlanarak devam eder. İmparatorluk bir daha eski görkemli günlerine dönemez. XIV. yüzyıl ortaları itibarıyla toprakları Trakya, Selanik, Peloponnes ve Mistra ile sınırlı kalır. Birkaç ada dışındaki bütün denizlerini ve adalarını Venedikliler ile Cenevizlilere kaptırır. Devleti ayakta tutan temel unsurlardan birisi olan '*pronoia*'lar bozulur. Mülkiyet Avrupa feodal

³⁹ IV. Haçlı Seferi sırasında Koron, Modon ve Navarin limanlarını alan Venedik, bu limanları 1500 yılına kadar elinde tutar. Hatta sonradan ele geçirdiği Monembasia (Hisar)'ı ise 1540 yılında kaybetti. Bkz. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s.424.

⁴⁰ Castellan, *Balkanların Tarihi*, s.40, Kaleli, *Bizans ve Batılılar*, s.374-375.

⁴¹ IV. Haçlı Seferi'nden sonra Venedikli Marko Sanudo ailesi tarafından kurulan Naxos Dükalığı, 1383 yılında Veronali Crispolar ailesine satılmış ve 1566'da Osmanlı tarafından yıkılınca kadar bu ailede kalmıştır. Bkz. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s.64,119,424.

⁴² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.180; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s.112; Levçenko, *Bizans Tarihi*, s.233-235; Nicolle, *İhanete Uğrayan Bizans*, s.7.

sistemlerinde olduğu gibi, miras yoluyla yeni kuşaklara aktarılmaya başlanıldığından, toprak sahipleri orduya asker göndermezler. Asker sıkıntısı çeken İmparatorluk, Norman, Katalan, Kuman, Peçenek ve Uzlardan paralı asker toplamak zorunda kalır. İstanbul yağması sırasında hazinesini kaybettiğinden bir daha güçlü bir hazineye de sahip olamaz. Yüzyıllardır dünya ticaretinde hâkim para birimi olan Bizans *nomisma'sı*, tahtını Venedik dükasına kaptırır. Parasızlık yüzünden donanmadan vazgeçerek, kara ordusunu sınırlamak zorunda kalır⁴³. Aradan geçen yıllara rağmen, yağmadan sonra Latinlere karşı duyulan kin ve nefret daima tazeliğini korur⁴⁴. Bu düşmanlık Greklerin kültürlerine, inançlarına ve dinlerine daha sıkı sarılmalarına neden olur. Zaten halkı sadece Grekçe konuşan bölgelerde hâkimiyet kurulabildiğinden, ülke bir imparatorluktan ziyade bir ulus devlet görünümünü almıştır. Bizans cephesinden Balkanlara bakıldığında bir tarafta Grekçe konuşan Rumlar, diğer tarafta da ötekiler vardır. Bu durum Yunan ulusçuluğunu uyandırır. Bu nedenle İmparatorlardan bazılarının mezhep değiştirmek için baskı yapmalarına rağmen din adamları ve halk, Katolikliği şiddetle reddederler⁴⁵.

IV. Haçlı Seferi'nden sonra kurulan Mora ve Epir Despotlukları, Latin işgali sürecinde, İstanbul ve Trakya'dan kaçan Rumlar için iyi bir sığınak olur⁴⁶. Fakat Epir'de daha yoğun olan Arnavutlar, Rumların bir kısmını tedricen Mora'ya doğru sürüklerler⁴⁷. 1340'larda Trakya'nın, Sırp ve Türk saldırıları karşısında bir çöle dönüştüğüne bakılacak olursa, Mora ve Epir'e yapılan göçlerin süreklilik arzettiği söylenebilir⁴⁸. Netice itibarıyla Büyük İskender döneminden beri her geçen yüzyıl biraz daha ıssızlaşan Mora'nın talihi, IV. Haçlı Seferinden sonra tekrar dönerek, Rumlar için bir çekim merkezi haline gelir. En önemlisi de Mora'da yeniden Rum nüfus artarken, vaktiyle buralara yerleşmiş olan Slav kavimlerinin⁴⁹ bugünkü Sırbistan ve Bulgaristan'a doğru çekildikleri anlaşılır.

⁴³ Castellan, *Balkanların Tarihi*, s.41.

⁴⁴ Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s.19-20.

⁴⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s.18-19; Levçenko, *Bizans Tarihi*, s.235,243.

⁴⁶ Mehmet Ali Gökaçtı, *Geographika: Yeniden Keşfedilen Yunanistan*, İletişim Yayınevi, İstanbul 2001, s.209.

⁴⁷ David Nicolle, *Haçlılar Çağında Bizans: Bizans ve Balkan Orduları (1100-1568)*, Çev.Emir Yener, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s.30-31; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s.10,364.

⁴⁸ Levçenko, *Bizans Tarihi*, s.250.

⁴⁹ Malcolm, *Bosna*, s.36-37.

çevreleri, Latin işgalinden sonra ortaya çıkan ulusçuluk akımını ileriki yüzyıllara taşıyacaktır.

Pula ve Dalmaçya kıyılarındaki birkaç ada haricinde daha önce hiç toprak kazanamayan Venedik, IV. Haçlı Seferi ile tarihinde ilk kez ana karası dışına çıkarak Adriyatik ve Ege kıyılarında pek çok şehir ve adayı alır⁵². En önemlisi de komşusu Cenevizliler ile birlikte Bizans'ı ekonomik vesayet altında tutar⁵³. Bu vesayet, Osmanlı tarafından İstanbul'un fethine kadar sürer. Ele geçirdiği adalardan Eğriboz'u bir üst olarak kullanan Venedik⁵⁴, 1797 yılında yıkılıncaya kadar Akdeniz'in kolonist ülkelerinden birisi olur (Harita III). Eline geçen şehir ve adalar için, dış tehditlere karşı âdeta bir kalkan görevi görür. Hatta hiçbir zaman yardıma koşmasa da, dolaylı olarak bu kalkan Naxos, Atina, Epir ve Mora için de geçerlidir. Buralardaki dükalıklar veya despotlukların Bizans'tan bile uzun ömürlü olmalarının nedeni ancak Venedik kalkanı ile açıklanabilir (Harita IV)⁵⁵. Yine hiç karşılığı olmasa da, özellikle Adriyatik ve Akdeniz kıyılarında dara düşen küçük ülkelerin zihninde, daima Venedik'ten yardım almak düşüncesi vardır⁵⁶. Öte yandan ele geçirdiği şehir ve adaları dış tehditlere karşı koruyan Venedik, içeride çok farklı gelişmelere neden olur. Bu topraklarda yerlilere karşı oldukça sert ve acımasız davranan Venedikli feodal yöneticiler, özellikle Ortodoksların yaşadıkları Mora ve adalarda çok derin bir nefrete sebep olurlar⁵⁷. Bu nefret, Latin işgali sırasında ortaya çıkan Yunan ulusçuluğunu daha da güçlenerek ileriye taşıyacaktır.

Venedik kalkanına bir başka örnek de Ragusa Cumhuriyeti'dir. Eski bir Yunan kolonisi olan Ragusa, Slav kavimlerinin Dalmaçya kıyılarına kadar inmesinden sonra VII. yüzyılda kayalık bir bölgeye taşınır. IV. Haçlı Seferi sırasında Venediklilerin eline geçer. Bir buçuk asır boyunca bu devletin egemenliğinde kaldığından, İtalyan kültürünün etkisiyle şehir cumhuriyetine dönüşür. XV. yüzyılda bile nüfusları 25-30 bini geçmeyen Raguzalılar, çok güçlenen Boşnaklardan ya da yakın komşuları Sırpılardan Venedik kalkanı sayesinde korunurlar. 1358-1526 yılları arasında Macarların, 1526-1808 yılları arasında da Osmanlıların hâkimiyetinde kalırlar. Ancak Ragusa, hiçbir zaman

⁵² IV. Haçlı seferi Roma topraklarında iki büyük sömürge imparatorluğunun doğmasına neden olur. Bunlardan birincisi Venedik, diğeri Ceneviz'dir. Bkz. Ducellier, *Konstantinopolis*, s.128; Levçenko, *Bizans Tarihi*, s.236, 240.

⁵³ Levçenko, *Bizans Tarihi*, s.240-241.

⁵⁴ Murat Keçiç, "Latin İşgali ve Sonrasında Balkanlar'da Bizans", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013, s.274.

⁵⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s.372,390,424-431.

⁵⁶ Malcolm, *Bosna*, s.51,59,90; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s.372,390.

⁵⁷ Mark Mazower, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, Çev. Ayşe Özil, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.93.

kültürel kimliğini kaybetmeyip, özerk bir cumhuriyet olarak XIX. yüzyıl başlarına kadar varlığını sürdürür⁵⁸.

IV. Haçlı Seferi'nden en kârlı çıkan Balkan halklardan olan Sırplar, VI. yüzyılda Tuna'nın güneyine yerleşen Slav kavimlerindenidir. 1186 yılında jupanları Stefan Nemanıç tarafından bir çatı altında toplanmışlardır⁵⁹. IV. Haçlı Seferinden sonra Bizans'ın Balkanlarda gücünün kırılmasıyla, askeri bakımdan çok güçlenirler⁶⁰. Venedik Dükü ile olan akrabalıklarından faydalanan II. Stefan Nemanıç (1196-1228), 1217 yılında Papa tarafından kendisine taç giydirilmesini sağlayarak "ilk-taçlı" kral unvanını alır⁶¹. Keşiş olan kardeşi Sava ise, İstanbul'un Latinlerin elinde olmasından yararlanır. Bağlı olduğu Ohrid Başpiskoposluğu'nu atlayıp, İznik Patriği ile temasa geçer. 1219 yılında İznik Patriği tarafından Sırbistan piskoposu olarak takdis edilen Sava, bağımsız Sırbistan milli kilisesinin temellerini atar⁶². Böylece ulus olma yolunda önemli bir mesafe kateden Sırplar, Stefan Duşan (1331-1335) zamanında Balkanların en güçlü devletlerinden olurlar⁶³.

VI. yüzyılda Balkanlara inen Slav kavimlerinden olan Hırvatlar, kabileler halinde Balkanların batısına yerleşmişlerdir. Bu sırada başlarında Ban adı verilen yöneticileri vardır. 1054 yılındaki dini bölünme sırasında Katolikliği tercih ederler. 1102 yılında Macarlar tarafından ele geçirilen Hırvatlar, 1918 yılına kadar bu devletin yönetiminde kalırlar⁶⁴. IV. Haçlı Seferi'nden doğrudan etkilenmemiş gibi görünseler de, dolaylı olarak bir etkiden söz edilebilir. Çünkü IV. Haçlı Seferi'nden sonra çökmeye başlayan Bizans, bir daha Hırvat topraklarına giremeyecek ve Macar yönetiminde daha rahat bir şekilde ulus devlet olma süreçlerini tamamlamışlardır.

Öte yandan diğer Slav kavimleri gibi VI. yüzyılda Balkanlara inen Boşnaklar, Bosna nehrinin iki yakasındaki dağlık bölgelere yerleşirler. Uzun süre Bizans hâkimiyetindeki Sırpların yönetiminde kalırlar. Sanki bu sırada Sırplar ile Hırvatların arasında bir tampon bölge gibi dururlar. Hırvatlarda olduğu gibi, başlarında Ban adı verilen yöneticileri vardır. Dinsel olarak önceleri Split Başpiskoposluğu'na tâbi iken, XII. yüzyılda Raguza Diyakozluğuna bağlanırlar.

⁵⁸ Castellan, *Balkanların Tarihi*, s.167-168;

⁵⁹ Noel Malkolm, *Kosova: Balkanları Anlamak İçin*, Sabah Kitapları, İstanbul 1999, s.72; Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011, s.2.

⁶⁰ Malcolm, *Bosna*, s.46.

⁶¹ A. Hajek, "Sırbistan", *İslam Ansiklopedisi*, C.X, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, s.559.

⁶² Ayşe Nimet Bakırçılar, XIX. Yüzyılda Balkanlarda Dinsel Yapı ve Bunun Ayrılıkçı Hareketlere Etkisi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Antalya 2003, s.11.

⁶³ Jelavich, *Balkan Tarihi I*, s.20.

⁶⁴ Malcolm, *Bosna*, s.38-44.

Bizans'ın zayıflamasından faydalanarak 1180 yılında bağımsızlığını ilan eden Ban Kulin, Sırbistan'dan kaçan Bogomilleri⁶⁵ ülkesine kabul eder. 1199 yılında bu inancı ailesiyle birlikte kabul edince, Boşnaklar arasında Bogomillik hızla yayılmaya başlar. İlk başlarda sayıları oldukça az olup, hem Ortodokslar, hem de Katolikler tarafından heretik olmakla suçlanırlar⁶⁶. Fakat IV. Haçlı Seferi'nin getirdiği karışıklıklardan da yararlanarak, XIII. yüzyıl başlarında kendilerini gizlemeyi başarırlar. Bizans'ın Balkanlardan tamamen çekilmesinden sonra, her geçen yıl sayılarını biraz daha arttırlar. Yine bu sefer nedeniyle yorgun düşen Papalık, Bogomillğin yayılmasını önlemek için gerekli tedbirleri almakta yetersiz kalır⁶⁷. Daha Ban Kulin döneminde (1180-1204) bağımsız bir kiliseye sahip olan Boşnaklar, kavimdaşları Sırpılardan tamamen ayrıştıktan sonra gelecekteki ulus devletlerinin temellerini atarlar⁶⁸.

1018 yılında II. Basileios tarafından I. Bulgar Krallığı'nın ortadan kaldırılmasından sonra 169 yıl boyunca devletsiz kalan Bulgarlar, 1187 yılında Tırnova'da İkinci Bulgar Krallığı'nı kurarlar. Daha IV. Haçlı Seferi için hazırlıkların yapıldığı sırada Bulgarlar ile irtibat kuran Papa İnnocentius, Bulgar kralı Kaloyan'a krallık tacı ile Başpiskopos Vasiliy'e de patrik unvanı teklif eder. IV. Haçlı Seferi'nin yarattığı kaos ortamı sırasında bu teklifi kabul eden Kaloyan, I. ve II. Bulgar Krallıkları arasındaki süreklilik bağı kurmak ister. Papa tarafından 1204 Kasım'ında Tırnova'ya gönderilen Kardinal Leon, Vasiliy'i Bulgar Priması olarak takdis ettikten sonra, Kaloyan'a krallık tacını giydirir. Macarlara karşı Papa'nın desteğini arkasına alan Kaloyan, hem amacına ulaşmış, hem de Balkanların en güçlü kralı haline gelmiştir. Fakat bu sırada Latinler Bulgaristan'ı Bizans'ın bir parçası gibi gördüklerinden, İstanbul'da kurulan Latin İmparatorluğu ile arası açılır. 1205 yılında yapılan Edirne muharebesinde Latinleri yenen Kaloyan, İmparator I. Baudouin'i esir alarak Tırnova'da bir kuleye hapseder. Bu muharebe ile Romeoktonos (Romakıran) lakabı kazanan

---

⁶⁵ Bogomillik hareketi ve inançları için bkz. Kadir Albayrak, *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi*, Emre Yayınları, İstanbul 2005, s.123 vd; Emel Fazlıoğlu, *Boşnak Kimliğinin Oluşumu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul 1999, s.25-28.

⁶⁶ Albayrak, *Bogomilizm*, s.240.

⁶⁷ Malcolm, *Bosna*, s.38-46.

⁶⁸ İsmajil Hodjiç, *Bogomilizm ve Bosna-Hersek Bogomilleri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Samsun 2007, s.35-36.

Kaloyan, hem Bulgarların 1014'ten gelen tarihi intikamı almış⁶⁹, hem de bir ulus devlet olma yolunda Bulgarların Balkanlardaki yerini sağlamlaştırmıştır⁷⁰.

İllirler soyundan gelen Arnavutlar ise⁷¹, IV. Haçlı Seferi'nden önce yarısı Katolik, diğer yarısı da Ortodoks olmak üzere çok sayıda dağ aşiretine ayrılmışlardır. İlk defa XII. yüzyılda Arnavut adıyla karşımıza çıkan bu aşiretlerin başında 'Arhon' adı verilen mahalli yöneticiler vardır⁷². İşkombi nehrinin kuzeyindekilere genel olarak "Gegler", Hellen kültürünün etkisiyle Ortodoks olan güneydekilere de "Tosklar" denilmektedir⁷³. IV. Haçlı Seferi'nden sonra kurulan Epir Despotluğu, 1216 yılında bütün Arnavut topraklarını ele geçirerek, onları tek çatı altında toplar. Hatırlanacağı gibi, en büyük Arnavut şehri olan Draç, daha sefer sırasında Venediklilerin eline geçmiştir. Özellikle XIV. yüzyılda sık sık tekrar eden kıtlıklar sırasında Hellenleri güneye doğru atan Arnavutlar⁷⁴, Epir bölgesinde çoğunluk sağlamaya başladılar. Hatta bu sıralarda Bizans'ta ulus kavramı, dini ve siyasi birlik olmaktan çok, dilsel ve siyasal birlik anlamı kazanmaya başladığından, güneyde yaşayan Ortodoks Arnavutlar Hellenleşmekten kurtulurlar. Bu sıralarda ulus bilincini kazanan Arnavutlar, 1272 yılından sonra Aragon Krallığı'nın yönetimine giren bölgelerde, kısa aralıklarla yarı bağımsız hareket etmeye başlarlar⁷⁵.

IV. Haçlı Seferi'nin en önemli sonuçlarından birisi de Müslüman Türklerin Balkanlarda yerleşmelerini kolaylaştırmasıdır. Bu manada ilk yerleşen Türk kavmi Anadolu Selçuklularıdır. Çünkü IV. Rükneddin Kılıçsarı'ya karşı 1261 yılında tahtını kaybeden II. İzzettin Keykavus, annesi tarafından uzaktan akrabası olan Bizans İmparatoru III. Mihail Paleog'a sığınır. Kendisine tâbi olan Türkmenler ile birlikte yerleşebileceği bir yer gösterilmesini ister. IV. Haçlı Seferi'nden sonra çöküşe geçen Bizans Dobruca tarafını korumakta zorluk

⁶⁹ 1214'te Rodop Dağlarında Bizanslılara esir düşen 14.000 Bulgar askerinin gözlerine, II. Basileos tarafından mil çektilerle kör edilir. Bu olaydan sonra II. Basileos, 'Bulgaroktonos' (Bulgarkıran) lakabıyla anılmaya başlar. Bkz. Kayapınar, "II. Basileos'tan IV. Haçlı Seferi'ne", s.214.

⁷⁰ Ayşe Kayapınar, "Kumanlar ve İkinci Bulgar Devleti (1187-1370)", *Yeni Türkiye: Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı V*, Editör. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara 2015, s.393-394.

⁷¹ Adriyatik kıyılarında geniş bir alanda yaşayan İllirlerin çoğu, Makedonya Kralı II. Filip'ten önce Yunan kültürünün etkisinde kalmışlar ve Romalılar döneminde dillerini kaybederek Latince konuşmaya başlamışlardı. Sadece çağdaş Arnavutluk topraklarında yaşayanlar dillerini muhafaza etmişlerdi. Bkz. Castellan, *Balkanların Tarihi*, s.31.

⁷² Nuray Bozbora, *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk: Arnavut Ulusçuluğu'nun Doğuşu*, Boyut Kitapları, İstanbul 1997, s.27-28.

⁷³ Bilgehan Pamuk, "Osmanlı Döneminde Arnavutluk", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.335.

⁷⁴ Nicolle, *Haçlılar Çağında Bizans*, s.30-31.

⁷⁵ Bozbora, *Arnavutluk*, s.28-29.

çektüğinden, Keykavus ve adamlarına Babadağ tarafında yer gösterilir⁷⁶. 1263 yılında Dobruca'ya ulaşan Türkmenler, kendilerinden önce burada dağınık olarak yerleşen Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar ile tedricen karışarak Hıristiyanlaşırlar⁷⁷. Uzlardan Balık Beyin (1320-1347) başa geçmesiyle bir devlet görünümü alırlar. Bizans'ın 'Uzi (Oğuz) Eyaleti' adıyla adlandırdığı bu sınır devletinin başkenti Balçık şehridir. Bu devletin kurulmasıyla ortaya çıkan yeni Türk boyuna, XIX. yüzyıl başlarında Ruslar tarafından 'Gagavuz' adı verilir⁷⁸.

Daha uzun vadeli düşünülecek olursak, IV. Haçlı Seferi'nin Balkanlara asıl etkisi, Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişini kolaylaştırmasıyla olur⁷⁹. Çünkü IV. Haçlı Seferi'nden sonra çökmeye başlayan Bizans, Balkanlarda Sırpların, Bulgarların ve Boşnakların güçlenmesini engelleyemediği gibi, Osmanlı'nın Balkanlara geçmesine de mani olamaz. Hatta Gelibolu tarafına geçen ilk Osmanlı kuvvetleri, Bizanslıların müttefiki olan Ceneviz gemileriyle taşınır. Yine Edirne'nin güneyinde Sırplarla yapılan bir savaşta Bizanslılara yardım ettikleri için Çimpe kalesi Türklere bir nevi edilir⁸⁰. İstanbul'un fethi haricinde Bizans, Balkanlarda yapılan hiçbir büyük savaşta Osmanlı'nın karşısında yer alamaz. Rumeli yakasındaki fetihler sırasında Türklerin asıl rakibi, IV. Haçlı Seferi'nin getirdiği kaos ortamından beslenip güçlenen Sırplar, Bulgarlar, Boşnaklar ve Arnavutlar olacaktır.

SONUÇ

IV. Haçlı Seferi'nden sonra toprakları parçalanıp, hazinesi yağmalanan Bizans, uzun yıllar Venedik ve Cenevizlilerin ekonomik vesayeti altında kalır. Ege ve Akdeniz'deki bütün önemli liman ve adalarını bu iki devlete kaptırır. Bir daha ne güçlü bir donanması, ne de güçlü orduları olur. 1204'teki İstanbul yağmasından sonra Katolikler ile Ortodokslar arasındaki kırılma, Bizans'ın asli unsurlarından Grekler arasında Latinlere karşı uzun yıllar unutulmayacak derin bir kine dönüşür. Bu nefret, zamanla Grekler arasındaki birliği pekiştirerek, dilsel ve siyasal birlik anlamında ulus bilincini uyandırır. Özellikle Mora'da başlayan

⁷⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltık: Popüler İslâm'ın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü (XIII. Yüzyıl)*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2011, s.23 vd.

⁷⁷ Mustafa Argunşah, "Gagauzlar", *Yeni Türkiye: Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı V*, Editör. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2015, s.5536-5537.

⁷⁸ Roman Velev, *Moldova'da Ulusal Azınlıklar ve Ağıt'ın Rolü: Gagauz Örneği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul 2007, s.107,112.

⁷⁹ Kemal Karpat, "Etnik Kimlik ve Ulus Devletlerin Oluşumu", *Yeni Türkiye: Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı V*, Editör. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2015, s.42.

⁸⁰ Mehmet İnbaşı, "Balkanlarda Osmanlılar: Fetih ve İskan", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.284-285.

bu bilinç, bir domino etkisi yaratarak, ilk çağlardan beri Balkanlarda birbirlerine karışmış olan halkları tedricen ayrışmaya zorlar. Mora civarında yaşayan Slavlar kuzeye doğru çekilirken, Epir bölgesindeki Rumlar da güneye doğru yönelir.

Ege ve Akdeniz’de birçok ada ve limanı elinde tutan Venedik, merkezde fazla insan gücüne sahip olmadığından buralara dışarıdan nüfus getirerek etnik yapıyı değiştiremez. Özellikle Grek nüfusun yoğun olduğu ada ve limanlarda, Venedikli idarecilere karşı duyulan kin, zamanla ulusal öfkeye dönüşür.

Öte yandan Bizans’ın, IV. Haçlı Seferi’nden aldığı ağır darbeden yararlanarak Balkanlara sahip olan Osmanlı, Anadolu’dan göçürdüğü Türkmen aşiretlerini Rumeli’de yerleştirerek, Balkanlardaki etnik çeşitliliği biraz daha arttırmıştır. Ancak Türkler Balkanların her tarafına dağılmamış ve daha çok Dobruca, Deliorman, Tesalya, ve Makedonya gibi belli bölgeleri tercih etmişlerdir. Ayrıca Osmanlı, XVI. yüzyıl başlarında Şah Abbas’ın İran’da yaptığı gibi, Balkanların etnik yapısını değiştirmeye yönelik toplu sürgünler gerçekleştirmemiştir.

Sonuç olarak Balkanların etnik yapısını değiştirmeye yönelik dini baskı ve asimilasyon politikası izlemeyen Osmanlı, Balkanlarda kendisinden önce ortaya çıkan kavimleri yok etmemiştir. Hatta bunlar için Fransız İhtilali’nden sonra modern milliyetçilik akımı ortaya çıkıncaya kadar bir nevi örtü görevi görmüştür. Sanki XIX. yüzyılda, Balkanların eski sakinleri yüzyıllar süren bir uykudan uyanmış gibidirler. IV Haçlı Seferi’nden sonra Balkanlarda kavimler arasında başlayan mücadele, kaldığı yerden devam etmiş ve Balkanların çağdaş etnik yapısını yeniden şekillendirmiştir. Netice itibarıyla IV. Haçlı Seferi’nin Balkanlar mozaiğinin oluşumunda oldukça önemli bir katkısının olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- ALBAYRAK, Kadir, *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi*, Emre Yayınları, İstanbul 2005.
- ARGUNŞAH, Mustafa, "Gagauzlar", *Yeni Türkiye: Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı V*, Editör. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara 2015, s.5533-5546.
- BAKIRCILAR, Ayşe Nimet, *XIX. Yüzyılda Balkanlarda Dinsel Yapı ve Bunun Ayrılkçı Hareketlere Etkisi*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Antalya 2003.
- BOZBORA, Nuray, *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk: Arnavut Ulusçuluğu'nun Doğuşu*, Boyut Kitapları, İstanbul 1997.
- CASTELLAN, Georges, *Balkanların Tarihi*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993.
- CLOGG, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
- DARKOT, Besim, "Balkan", *İslam Ansiklopedisi*, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979^s, s.280-283.
- DEMİRKENT, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997.
- DİKİCİ, Radi, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013⁷.
- DUCELLİER, Alain, Michel Balard, *Konstantinopolis (1054-1261)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- GORCE, La, *Çağlar Boyu Yunanlılar*, Belge Yayınları, İstanbul 1986.
- GÖKAÇTI, Mehmet Ali, *Geographika: Yeniden Keşfedilen Yunanistan*, İletişim Yayınevi, İstanbul 2001.
- FAZLIOĞLU, Emel, *Boşnak Kimliğinin Oluşumu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul 1999.
- HAJEK, A., "Srbistan", *İslam Ansiklopedisi*, C.X, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, s.556-566.
- HODJİC, İsmajil, *Bogomilizm ve Bosna-Hersek Bogomilleri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Samsun 2007.
- JELAVICH, Barbara, *Balkan Tarihi I (18. Ve 19. Yüzyıllar)*, Küre Yayınları, İstanbul 2006.
- İNBAŞI, Mehmet, "Balkanlarda Osmanlılar: Fetih ve İskan", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.283-295.
- KALELİ, Emrullah, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora tezi), Isparta 2011.
- KARATAY, Osman, "Avar Hakimiyeti ve Balkanların Slavlaşması", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bigehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.91-98.
- , "Ortaçağ'da Karadağ Tarihi", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.143-153.
- KARPAT Kemal, "Etnik Kimlik ve Ulus Devletlerin Oluşumu", *Yeni Türkiye: Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı V*, Ed.: Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayını, Ankara

2015, s.41-61.

KAYAPINAR, Ayşe, "Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.109-131.

———, "Kumanlar ve İkinci Bulgar Devleti (1187-1370)", *Yeni Türkiye: Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı V*, Editör. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara 2015, s.390-401.

KAYAPINAR, Levent, "Bizans'ın Hakimiyet Sağlama Dönemi: II. Basileos'tan IV. Haçlı Seferi'ne", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.215-230.

KEÇİŞ, Murat, "Latin İşgali ve Sonrasında Balkanlar'da Bizans", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.269-281.

LEVÇENKO, M.V., *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi*, Çev. Maide Selen, Özne Yayınları, İstanbul 1999.

MALCOLM, Noel, *Bosna*, Çev. Aşkın Karadağlı, Om Yayınevi, İstanbul 1999.

———, *Kosova: Balkanları Anlamak İçin*, Sabah Kitapları, İstanbul 1999.

MAZOWER, Mark, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, Çev. Ayşe Özil, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.

NİCOL, Donald M., *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, Çev. Bilge Umut, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

NİCOLLE, David, *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-04: İhanete Uğrayan Bizans*, Çev. Gürkan Ergin, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

———, *Haçlılar Çağında Bizans: Bizans ve Balkan Orduları (1100-1568)*, Çev.Emir Yener, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

NİKOLA, Donald M., *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, Çev. Bilge Umar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Sarı Saltık: Popüler İslâm'ın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü (XIII. Yüzyıl)*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2011.

ÖZKAN, Ayşe, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011.

ÖZEY, Ramazan, "Balkanların Coğrafi Yapısı", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bigehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013²; s.25-46.

PAMUK, Bilgehan, "Osmanlı Döneminde Arnavutluk", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.335-343.

- RUNCİMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.III, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.
- SAKARYA, Ülkem, *Dördüncü Haçlı Seferi (1204)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul 2004.
- VELEV, Roman, *Moldova'da Ulusal Azınlıklar ve Agit'in Rolü: Gagauz Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- VİLLEHARDOUİN, Geoffroi de, Henri de Valenciennes, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, Çev. Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- YERASİMOS, Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015⁷.
- YÜCEL, Muallâ Uydu Yücel, "Balkanlarda Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar", *Balkanlar El Kitabı I*, Editörler Bilgehan A. Göktay, Osman Karatay, Akçağ Yayını, Ankara 2013², s.187-214.
-

